

2 Van de redactie 2 Middagsymposium Kenniscreatie en -circulatie 2 Master Sustainability and Biodiversity 3 Het allereerste 'Basisboek Duurzame Ontwikkeling'!!
4 Nieuwe tweedejaars onderwijsmodule en minor DO ontwikkeling op Fontys
4 Symposium Duurzame Technologie op 23 mei 2006 5 Uitreiking AISHE Keurmerken in België 6 Netwerk Duurzaam Stedelijk Waterbeheer 7 Debat zuivere koffie bij Saxion Hogescholen 8 Ere-doctoraat van prof.dr. Diana Wall 8 Internationale master duurzame ontwikkeling in industrie 8 "Who can stay unmoved when he hears the call of a world in distress?" 9 PABO-netwerk van start 10 Project Duurzaam Bouwen in het bouwberoeps-onderwijs van start! 10 Kosteloze kennismaking duurzaam bouwen voor docenten/ studenten 11 Roos Wemmenhove vanuit Mozambique 12 KansRijk, het evenement voor duurzaamheid en innovatie 12 WijDe Wereldmarkt 12 Ooit gehoord van een faculteit der Medemenselijkheid? 12 Agenda

Nieuwsbrief

*over integratie van
duurzame ontwikkeling
in het hoger onderwijs*

1/2006

VAN DE REDACTIE

De eerste uitgave in dit nieuwe jaar zit barstensvol nieuwe ontwikkelingen van zeer veel verschillende afzenders. Als dit zo door blijft gaan, gaan we een mooi jaar tegemoet!

Nieuw in deze uitgave zijn de speciale projectrubrieken. Deze rubrieken houden u op de hoogte van de ontwikkelingen van diverse projecten van DHO, in dit nummer "PABO-netwerk duurzame ontwikkeling" en "Duurzaam Bouwen".

In deze nieuwsbrief openen we met de lancering van het eerste "Basisboek Duurzame Ontwikkeling". Ook uit de actieve medewerking van verschillende mensen aan dit boek, blijkt hoe zeer het onderwerp leeft!

*Iris van der Cingel,
hoofdredacteur*

Middagsymposium Kenniscreatie en -circulatie: een zoektocht naar visie en voorbeelden

Nederland doet het in wetenschappelijk opzicht goed maar in de praktijk wordt van de vergaarde kennis te weinig gebruik gemaakt. Dit verschijnsel begint onder de noemer 'kennisparadox' een steeds bekendere begrip te worden. Als oorzaken van deze kennisparadox worden in ons land het bureaucratiese innovatiesysteem, de geringe durf in de vorm van ondernemerschap en een gebrek aan bijbehorende investeringskapitaal genoemd. Gebrek aan marktwerking, verstikkende regelgeving, hoge lonen, te weinig durfkapitaal en een geringe kennisuitwisseling tussen wetenschap en bedrijfsleven worden gezien als de belangrijkste factoren.

Praktisch gebruik van wetenschappelijke kennis en het over en weer leren gebeurt daar waar ondernemers, onderzoekers en docenten elkaar ontmoeten en tot concrete actie overgaan. Oplossingen moeten dus vooral in de praktijk worden ge-

vonden en niet in abstracte discussies. Vanuit deze gedachte organiseert VU podium op **woensdag 28 juni** in de **Delftse Kennissociëteit 'Het Meisjeshuis'** een middagsymposium onder de titel 'Kenniscreatie en -circulatie: een zoektocht naar visie en voorbeelden'.

Tijdens het symposium bespreken drs. Renè Smit (voorzitter College van Bestuur VU-Windesheim), Doekle Terpstra (voorzitter HBO-raad), drs. Marco Waas (decaan van de faculteit Werktuigbouwkunde en Maritieme Techniek van de TU Delft) en ir. Rein Willems (president-directeur Shell-Nederland) kort visies op kenniscreatie en kennisuitwisseling, concrete voorbeelden van toepassing van kennis (good practices) en doen zij aanbevelingen voor de toekomst. Na de inleidingen is er gelegenheid met de sprekers in discussie te gaan.

Informatie en opgave: www.vupodium.nl

Master Sustainability and Biodiversity

Het masterprogramma Sustainability and Biodiversity biedt kennis en inzicht in het behoud en beheer van biodiversiteit van lokale naar globale schaal. Het

concept duurzaamheid loopt als een rode draad door het programma. De opleiding kijkt niet alleen naar de ecologische, maar ook naar de economische en

sociale aspecten van het behoud van biodiversiteit.

Gedurende het eerste jaar krijgt de student een vakinhoudelijke basis en het tweede jaar bestaat grotendeels uit een individueel onderzoeksproject in binnen- of buitenland. Daarnaast is er nog ruimte voor een aantal keuzevakken. De opleiding is een goede voorbereiding op een onderzoekspositie bij een universiteit, onderzoeksinstituut, overheidsinstantie of adviesbureau.

FOTO: RUBINHEEJE

Moderne modellen van de maatschappij zijn gebaseerd op onderlinge interacties. Studenten limiteren een zwerm spreuwen.

Voor meer informatie over de opleiding: neem contact op met **drs. G. Barandse**, onderwijscoördinator Master Sustainability and Biodiversity, 071-5277489 en barandse@cal.leidenuniv.nl. www.leidenuniv.nl/cal

DHO Nieuwsbrief

Kwartalaad over de integratie van duurzame ontwikkeling in het hoger onderwijs. Uitgave van het landelijk netwerk DHO (Duurzaam Hoger Onderwijs).

Het doel van DHO is: integratie van duurzame ontwikkeling in het onderwijs van hogescholen en universiteiten. Alle afgestudeerden van het hoger onderwijs in Nederland dienen competenties te bezitten om vanuit hun eigen

discipline en samenhang met andere disciplines bij te dragen aan duurzame ontwikkeling.

In het netwerk zijn het HBO en het WO vertegenwoordigd, evenals bedrijven, NGO's, studentenverenigingen en ministeries.

DHO Nieuwsbrief wordt financieel mogelijk gemaakt door VROM.

Ministerie van Volksgezondheid, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer

HOOFDREDACTIE:

Iris van der Cingel

REACTIE:

Iris van der Cingel en Esther van der Meer

KOPJ:

Kopij voor de volgende DHO Nieuwsbrief

Voorzakwive:

Trees Waarik (Waarik Grafische Vormgeving, Amsterdam)

Druk

Druckerei Radraaijer (Amsterdam)

OPPLAGE:

1200 stuks

REDACTIE-ADRES:

DHO Nieuwsbrief

Expertisecentrum Duurzame Ontwikkeling

Nieuwe Achtergracht 166

1018 WV Amsterdam

e: redactie@dho.nl

t: 020-325 6237

www.dho.nl

HET ALLEREERSTE 'BASISBOEK DUURZAME ONTWIKKELING'!!

Op 12 april 2006 zal Niko Roorda, schrijver van Basisboek Duurzame Ontwikkeling, en werkzaam bij DHO het eerste exemplaar van het boek aan Doekle Terpstra, voorzitter HBO Raad, overhandigen. Dit zal gebeuren tijdens een speciale introductiebijeenkomst met speciale gasten en een introductieworkshop over het boek.

Iris van der Cingel - DHO

Een jaar lang is hij bezig geweest, vertelt de auteur. Roorda licht meteen toe: "Weliswaar ben ik de enige auteur, maar ik heb veel te danken aan de adviezen van de Wetenschappelijke Adviesraad, die speciaal is samengesteld voor het boek, waarin zeven hoogleraren van zeven verschillende universiteiten deelnamen. En aan de feedback van de resonansgroep, een klankbord van circa 30 docenten. En aan reacties van vele anderen, werkzaam bij NGO's zoals Novib, Greenpeace, Amnesty International, Leren voor Duurzame Ontwikkeling en Jongeren Milieu Actief."

Op 12 april wordt een speciale lanceringsbijeenkomst georganiseerd, dat een uitgebreid programma kent met een inleiding van drs. F.J.M. van Kalmthout, lid Raad van Bestuur Avans Hogeschool en een toespraak van Doekle Terpstra. Ook wordt er een introductieworkshop gehouden aan de hand van een Probleem Gestuurd Onderwijs (PGO) opdracht uit het boek. De bijeenkomst vindt plaats op de Avans Hogeschool in Den Bosch.

De auteur is vereerd met de aandacht van Terpstra en Van Kamthout. "Ik vat de bereidheid van Terpstra op als een stimulans voor het werk van DHO. Naar mijn gevoel geeft hij ermee aan duurzame ontwikkeling belangrijk te vinden voor het hoger onderwijs, en daarmee betekend zijn aanwezigheid steun van de HBO-Raad voor iedereen die ernaar streeft om duurzame ontwikkeling in de mainstream van het hoger onderwijs te brengen. Ook het feit dat hij bereid is om tijdens de bijeenkomst te spreken wijst daarop; ik ben dan ook erg benieuwd wat hij zal gaan zeggen."

Het Basisboek Duurzame Ontwikkeling met een ten geleide van Ruud Lubbers biedt aan de studenten van alle opleidingen van het hoger onderwijs een brede introductie. "Duurzame ontwikkeling gaat over zeer veel verschillende onderwerpen, aardig aan dit boek is dat het zich toespit op de samenhang ervan", aldus Roorda. "Door het bestuderen van de tekst bouwt de student een intuïtief ge-

voel op voor duurzame ontwikkeling en de vele praktijkcases brengen het thema dicht bij de beleving van de student. De tussenvragen in vrijwel iedere paragraaf nodigen uit tot reflectie en via discussie-, PGO- en projectopdrachten oefent de student in toepassingen."

Opbouw

Het boek bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste is verkenkend van aard. Daarin wordt aandacht besteedt aan de basisbegrippen als People, Planet en Prosperity (ook wel: Profit).

In hoofdstuk 2 staat centraal: weefouten die schuilen in het systeem dat de mens rondom zich heeft opgebouwd & fundamentele zwakten die de oorzaak zijn van de grote problemen in de huidige wereld. Hoofdstuk 3 besteedt aandacht aan: reeks van middelen, 'krachtbronnen', waaruit geput kan worden om te werken aan de oplossing van die problemen.

Hoofdstuk 4 gaat vervolgens in op onderzoeken van de dimensie 'plaats': vergelijking tussen vier regio's van de wereld: China, India, EU en ECOWAS (een deel van Afrika) & afwenteling en verantwoordelijkheid. Het boek sluit af met hoofdstuk 5: onderzoeken van de dimensie 'tijd'; lessen uit het verleden en toekomstverkenningen, modellen en scenario's.

Website

Speciaal aan het boek is ook de bijbehorende website www.duurzaam.wolters.nl

die voorzien is van extra materiaal, zoals computerprogramma's en hulpbestanden bij de opdrachten. Ook bevat de website meer dan honderd links met toelichting naar interessante sites. Docenten kunnen er de docentenhandleiding downloaden, met leerdoelbeschrijvingen en opdrachtuitwerkingen.

Tweede boek

Op dit moment wordt al weer gewerkt aan een vervolgeditie op het boek, dat medio 2007 zal verschijnen. Legt het eerste deel de focus op een kennismaking met duurzame ontwikkeling, het tweede boek, 'Werken aan duurzame ontwikkeling' gaat een stapje verder. Er wordt aandacht geschonken aan behoeften & waarden en handelingsperspectieven en transities. En wordt ingegaan op de rol die de individuele professional kan spelen, ook reeds als student.

Ook wordt er aandacht besteed aan ontwikkelingsthema's: klimaat en energie, en natuur en welvaart en aan duurzaam ondernemen.

Meer info over het boek en over 12 april: www.dho.nl en de speciale website behorende bij het boek: www.duurzaam-wolters.nl
Het boek is te bestellen via www.wolters-noordhoff.nl

Programma 12 april

13.30 - 14.00 Ontvangst

14.00 - 14.30 Opening door dagvoorzitter
Spreker Drs. F.J.M. van Kalmthout, lid RvB Avans Hogeschool.
Niko Roorda (auteur): Introductie op de workshop.

14.30 - 16.00 Workshop: een opdracht uit het Basisboek Duurzame Ontwikkeling.

16.00 - 17.00 Nabeschuiving workshop door Niko Roorda
Toespraak Stephan de Valk, Uitgeefdirecteur Wolters-Noordhoff.
Overhandiging eerste exemplaar aan Doekle Terpstra, voorzitter HBO-Raad
Toespraak door Doekle Terpstra

17.00 - 18.00 Receptie

NIEUWE TWEDEJAARS ONDERWIJSMODULE EN MINOR DO ONTWIKKELING OP FONTYS

Bij Fontys Toegepaste Natuurwetenschappen (TNW) is een onderwijsmodule ontwikkeld voor tweedejaars studenten van Applied Science (AS). De onderwijsmodule heet "I have a dream". Deze module omvat de kennisgebieden bedrijfskunde, duurzame ontwikkeling, Kam-zorg (kwaliteit-, arbo- en milieuzorg) en ethiek.

Elly Engelen - Fontys Hogeschool

De hoofddoelstelling van deze module is bedrijfsmatig leren denken en werken. De student onderzoekt of er behoefte is aan een nieuw product en hoe dat op de markt gebracht kan worden zodanig dat het winstgevend is voor het bedrijf, dat er bij het bedrijf rekening wordt gehouden met People, Planet en Profit (PPP) en dat er sprake is van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO). Ook wordt onderzocht of er bij het bedrijf aandacht is voor ethisch handelen. De student verwerft basiskennis van kwaliteitszorg, ARBO-zorg en milieuzorg binnen de bedrijfsvoering en in zijn directe werkomgeving. In deze module komen basisbegrippen aan de orde, die nodig zijn om in een bedrijfsmatige werkomgeving te werken volgens richtlijnen en normen. De klant stelt eisen aan het product of dienst welke geleverd wordt. Eisen en normen worden soms door de

brancheorganisaties vastgesteld, maar kunnen ook wettelijk opgelegd zijn of door de maatschappij vereist zijn. Bovendien is er een Pilot van de minor PPP uitgevoerd. Deze minor wordt vanaf september 2006 aangeboden in een lintmodel: d.w.z. dat een student gedurende een heel studiejaar zo uur per week bezig is met deze minor. Er wordt samengewerkt in multidisciplinaire teams aan een interdisciplinair onderwerp op het gebied van duurzame ontwikkeling. Hierbij wordt het accent gelegd op innovatie en creativiteit.

De studenten mogen zelf een onderwerp kiezen, maar er kan ook een onderwerp aangedragen worden door de projectgropleiders zoals duurzaam toerisme, duurzame mode, het ontwerpen van duurzame producten, het promoten van deze producten, het vitaliseren van jon-

gerencentra op het platteland, energiebesparing, bedrijven ondersteunen bij MVO. Het is de bedoeling dat de studenten situaties in Nederland vergelijken met situaties elders op de wereld of in Europa.

Het Pilotprogramma bestond uit een aantal lezingen over: paradigma's en innovaties, ethiek en duurzaamheid, coaching, sociale duurzaamheid, MVO; de verleiding tot duurzaam ondernemen, LCA (levenscyclus analyse) kansrijk innoveren, duurzaam toerisme, gebruik van zonne-energie in Kenia, een presentatie van een poster op de netwerkdag van DHO in De Rode Hoed. Vervolgens heeft een groep studenten gekozen voor het op de markt brengen van een duurzaam tuinmeubel en de andere groep voor een promotiecampagne van duurzame ontwikkeling. Beide groepen studenten zijn zeer enthousiast geworden gaande de minor en vonden de minor zeer interessant en leerzaam.

Meer info
drs.-E. lly Engelen, Fontys TNW
Coördinator "I have a dream"
Coördinator Minor PPP
E.Engelen@fontys.nl

TECHNISCHE HOGESCHOOL RIJSWIJK

SYMPOSIUM DUURZAME TECHNOLOGIE OP 23 MEI 2006

De Technische Hogeschool Rijswijk (THR) is betrokken bij meerdere duurzame technologieprojecten in Nederland en in het buitenland. Bij deze projecten worden Nederlandse studenten en plaatselijke studenten en organisaties zo veel mogelijk betrokken. Als vervolg op het succesvolle derde symposium, organiseert de THR het vierde symposium "Duurzame Technologie" op 23 mei 2006 van 14.00 uur tot 20.30 uur. Op deze dag zullen o.a. de projecten uitgebreid aan bod komen.

Johan Woudstra - Technische Hogeschool Rijswijk

Bent u geïnteresseerd in de ontwikkelingen op het gebied van Duurzame Technologie? Wilt u tips en ideeën uitwisselen met mensen in de vakgebieden duurzame energie of duurzame installatietechniek? Dan is het symposium de aangewezen plek voor u!! Op het symposium zal ook de voortgang van alle projecten besproken worden.

Op www.duurzametechnologie.org staan

alle projecten (zie ook kader) in het kort beschreven.

Doel van het symposium:

- Presentatie van lopende, nieuwe en gereedgemaakte projecten op de THR door studenten en medewerkers;
- Presentatie van duurzame projecten door bedrijven en scholen;
- Contact leggen tussen de verschillende

relaties onderling en met de studenten;
- Open discussie.

Het programma is zo opgezet dat veel tijd is ingericht om kennis te maken met elkaar en voor discussies in de wandelgangen. Het programma wordt onderbroken voor een heerlijke diner dat door onze eigen Italiaanse meesterkok en zijn team bereid wordt. Deze dag biedt de mogelijkheid om uw bedrijf of instelling bij anderen onder de aandacht te brengen. Naast de contacten die u natuurlijk zelf met anderen kunt leggen biedt de hogeschool u de mogelijkheid om een kleine stand en/of posterwand in te richten.

Oproep voor presentaties

Wij willen ook graag professionals uit het bedrijfsleven, studenten en medewerkers van andere onderwijsinstaties

UITREIKING AISHE KEURMERKEN IN BELGIË

Op de Katholieke Hogeschool Leuven wordt al meer dan drie jaar gewerkt aan de invoering van duurzame ontwikkeling.

Op 20 april organiseert de hogeschool een duurzaamheidsdag met als titel 'Gezocht: M/V voor duurzame toekomst', en ontvangt het een aantal AISHE Keurmerken.

Heleen van den Haute - KH Leuven

De dag kent verschillende onderdelen: een beurs waar bedrijven stages, scripties, info en jobs aanbieden, een aantal kortere presentaties geïntegreerd in het beursgebeuren die algemene concepten/projecten toelichten, twee sessies van een tiental workshops met diverse focus. Als afsluiting is er een debat betreffende duurzame ontwikkeling en de betekenis ervan voor het onderwijs, waarna de AISHE Keurmerken uitgereikt zullen worden.

Grootst beursgebeuren

Een wijde waaier aan bedrijven en organisaties (meer dan 80!) zal op deze dag bij elkaar gebracht worden om studenten te informeren over duurzame initiatieven, stage-aanbod en jobs. Ook alge-

mene informatie omtrent duurzame ontwikkeling zal zeker aan bod komen op deze beursmarkt. Zo hopen we niet alleen bij te dragen tot bewustmaking over duurzame ontwikkeling maar willen we ook wijzen op de verschillende aanwezige methodieken en de eventuele verantwoordelijkheid die men daarin kan opnemen.

Workshops

Er worden 2 sessies van workshops ingelegd die telkens een uur duren. De workshops staan open voor iedereen (lectoren, studenten, personeel) en sluiten zo veel mogelijk aan bij de interene werkgroepen van de KHLeuven. Inhoudelijk concentreren ze zich allen op duurzame ontwikkeling in het (hoger) onderwijs.

Debat

Tijdens een kort debat is het de bedoeling de aanwezigen de kans te geven in discussie te treden met een aantal toon-

aangevende bedrijfsmanagers. De bedrijven krijgen zo de kans enkele duurzame aspecten in hun strategieën toe te lichten en studenten/lectoren krijgen zo een beeld welke elementen van duurzaamheid vooral een rol spelen in het latere beroepsleven.

De uitreiking

Om de dag feestelijk af te sluiten vindt een korte officiële uitreiking plaats van de AISHE Keurmerken, behaald door de verschillende departementen. Daarna vindt een uitgebreide receptie plaats waar men in een informele context nog van gedachten kan wisselen over duurzame ontwikkeling aan de KHLeuven. Als omkadering hiervoor zal ook de tentoonstelling van de verschillende duurzame projecten van de KHLeuven zelf gebruikt worden.

heleen.van.den.haute@khleuven.be
www.duurzaamhogeronderwijs.be

Programma 20 april

13.00 - 13.30	Key-note spreker
13.45 - 14.45	Workshop 1
14.45 - 15.15	Markt (doorlopend van 13 tot 17 u)
15.15 - 16.15	Workshop 2
16.15 - 16.45	Debat
16.45 - 17.15	Uitreiking AISHE-certificaten + Receptie

de kans geven hun duurzame projecten te presenteren.

Om hier voor in aanmerking te komen moet u een korte samenvatting van uw onderwerp per e-mail naar ons sturen. De lengte van de samenvatting mag maximaal 2 A4'tjes zijn en moeten voor 15 april bij ons binnen zijn. Gezien de beperkte tijd kunnen we waarschijnlijk niet alle bijdragen accepteren, voor 1 mei krijgt u respons van ons.

Meldt u zich voor 23 mei aan via de website.

Meer info over de projecten: Johan Woudstra, Projectleider Duurzame Technologie, 070- 3401877/ J.B.Woudstra@thrijswijk.nl of op de website: www.duurzaametechnologie.org

De Haagse Hogeschool/TH Rijswijk is betrokken bij meerdere duurzame technologie projecten in Nederland en in het buitenland.

In Nederland zijn we ondermeer betrokken bij:

- Het stedelijke windturbine project in Den Haag;
- Het realiseren van een duurzaam leerpark in Dordrecht voor het Davinci college;
- Het project "Den Haag als CO₂-neutrale stad";
- Het realiseren van een duurzaam demonstratie centrum in Zwijndrecht;
- Het realiseren van een duurzaam nieuw gebouw voor de techniek afdeling van de HHS/THR op de campus van de TU Delft.

In het buitenland zijn we actief in:

- Zuid Afrika en Kenia op het gebied van waterpompen;
- Bij een natuurpark in de buurt van Kaapstad willen we een demonstratiecentrum voor duurzame energie opzetten;
- Samen met Kerk in Actie zijn we in Zuid Afrika een samenwerkingsverband aan het opzetten tussen kerkgemeenschappen, onderwijs en bedrijfsleven voor het realiseren van CO₂ beperkende projecten;
- In Nicaragua helpen we een gemeenschap die al zelfvoorzienend zijn wat betreft eten en drinken ook qua energie zelfvoorzienend te worden;
- In Kameroen zijn we ons aan het oriënteren of het mogelijk is om een technische school op te zetten en of er een duurzame energievoorzieningsinstallatie gerealiseerd kan worden.

NETWERK DUURZAAM STEDELIJK WATERBEHEER NAAR EEN 'COMMUNITY OF PRACTICE' IN 2006?!

Na de startbijeenkomst op 6 april 2005 werd het op 14 december 2005 tijd de balans op te maken voor het kersverse netwerk. De opzet van een netwerk blijkt de goede. "Misschien is het beter om te spreken van een 'community of practice', dan van een netwerk", bepleit Ferdi Timmermans, dagvoorzitter en scheidend hoofd Sector Water van de provincie Utrecht. Vanuit de idee dat de mensen het zelf moeten doen vertelt Timmermans dat het tijd geworden is, dat de provincie Utrecht zich terugtrekt.

Iris van der Cingel - DHO en Marc Mobach - Provincie Utrecht

DHO (opdrachtnemer), waarmee de provincie (opdrachtgever) samenwerkte om het netwerk Duurzaam Stedelijk Waterbeheer (DuSWater) op te zetten, zal DuSWater het komende jaar ondersteunen. Maar ook DHO is van mening dat je een initiatief als dit alleen van de grond krijgt als mensen zich pro-actief opstellen en op nieuwe initiatieven directe respons kunnen vinden in het netwerk. De provincie Utrecht blijft op een actieve manier betrokken door één van de nieuwe projectgroepen te trekken. Net als andere instellingen zoals het Van Hall Instituut en Hogeschool Larenstein.

Op 14 december presenteerden de drie projectgroepen van DuSWater hun bevindingen van het afgelopen half jaar plenair. De studenten, Sander Dijkstra en Lodewijk Westerho van het Van Hall Instituut uit Leeuwarden konden zelfs al de uitkomsten presenteren van hun onderzoek "bluswater op bedrijventerreinen" dat in opdracht van één van de projectgroepen, "Water en bedrijventerreinen", gedaan was. Dat het een gedegen

onderzoek is, bleek uit de professionele presentatie. Ook van de deelnemers van de projectgroep, "Omgaan met water in bestaand stedelijk gebied", met als plenair vertegenwoordiger Jaap Spoelstra, klonken positieve geluiden: het bleken boeiende, inspirerende en interactieve ontmoetingen geweest te zijn. Vanuit de derde projectgroep "optimalisatie waterketen" is onderzoek gedaan naar andere vormen van sanities met als praktijkvoorbeeld een nieuw voetbalstadion.

Tijdens de bijeenkomst waren er workshops over de oprichting van twee nieuwe projectgroepen: "Gedrag en attitude" en "Regelgeving en beleid" en een bijeenkomst over de rol van informatievoorziening in het netwerk. Deze aanvullingen op het bestaande netwerk moeten het proces voor het komende jaar positief stimuleren.

Uitkomsten

Het netwerk DuSWater moet gezien worden als een community of practice: Timmermans licht toe: "Een community of

practice staat voor: een groep mensen met een gemeenschappelijk belang; zo vrijelijk mogelijk informatie delen; een gezamenlijke voorwaartse beweging; en een link naar de praktijk.

Er moeten beslissingen worden genomen over de rol en organisatie van het netwerk, immers de projectgroepen zullen als zelfstandige eenheden moeten opereren en hier zal de informatievoorziening (o.a. de website) op aangepast moeten worden.

Het blijft nuttig elkaar te ontmoeten op bijeenkomsten als deze, dit bleek uit de herkenning van de deelnemers in de plenaire presentatie van de mystery guest Henk van der Honing "Voor een duurzaam stedelijk waterbeheer is samenwerking tussen overheden en het bedrijfsleven, en tussen al de aanwezige verschillende disciplines binnen het duurzaam stedelijk waterbeheer (als ecologie, wet en regelgeving, planologie en techniek) gewoon hard nodig!"

Het werken aan een gemeenschappelijk belang in de nieuwe projectgroepen is zeer belangrijk. Eerste stap is dan ook dat hier inzicht in komt en wie de nieuwe deelnemers zijn. De aanwezigheid van zowel vertegenwoordigers van het werkveld (waterbedrijven, consultants, banken), als van het hoger onderwijs (universiteiten en hogescholen) geeft in ieder geval aan dat er vraag is in de samenwerking naar meer samenwerking en integratie van competenties op het thema duurzaam stedelijk waterbeheer. Een degelijke mix van achtergrond, niet alleen in termen van kennis of ervaring, maar ook in termen van verschillende maatschappelijke belangen, dat zich verenigt in een netwerk met een duidelijke link naar de praktijk is dan ook zeker niet triviaal.

Toekomst

In 2006 zal het netwerk zich richten op de levering van producten zoals minoren over toegepaste waterkennis voor het onderwijs, geïntegreerde (maatschappijbrede) oplossingen voor watervraagstukken en ontwikkeling van nieuwe kennis.

Meer informatie en contactpersonen zijn via de site www.duurzaamstedelijkwaterbeheer.nl te vinden. Of neem contact op met Olivier Bello, email: olivierbello@dho.nl

DHO moet de kar gaan trekken van het netwerk DuSWater. Bert Schutte kreeg om dat bij te staan symbolisch een vrachtwagen met daarop het logo van het netwerk DuSWater, uit handen van Ferdi Timmermans.

DEBAT ZUIVERE KOFFIE BIJ SAXION HOGESCHOLEN

Op donderdag 19 januari j.l. vond bij Saxion Hogescholen te Deventer het zuivere koffiedebat plaats. Een debat van Max Havelaar/Fair Trade versus Douwe Egberts.

Dit debat werd vanuit het Saxion-lectorat Duurzame Ontwikkeling in samenwerking met Studium Generale georganiseerd in het kader van het 25-jarige jubileum van de opleiding Milieukunde.

Harrie van Bommel - Saxion Hogescholen

Koffie is als voorbeeld gekozen om de discussie over een meer duurzame bedrijfsvoering binnen de hogeschool te stimuleren. Het is binnen de hogeschool een product dat op grote schaal wordt geconsumeerd en daardoor erg geschikt om als voorbeeld te dienen.

Het debat werd gevoerd over de arbeidsomstandigheden en democratische rechten van de koffiearbeiders, het al dan niet betalen van een garantie/minimumprijs voor de koffie, duurzame versus biologische (EKO) koffie en de prijs voor duurzaam geproduceerde koffie.

Een medewerker van Debat en Dialoog leidde het debat. De jury werd gevormd door medewerkers en studenten van Saxion Hogescholen, een vertegenwoordiger van de koffiecoalitie, een vertegenwoordiger van het Landelijk Hogeschool en Universitair Milieu Platform (LHUMP) en de directeur van het Centrum voor Ontwikkelingsamenwerking (COS) van Overijssel.

Arbeidsomstandigheden

Sinds 2004 koopt Douwe Egberts een deel van de koffie in op basis van de Utz Kapeh gedragscode. Deze code stelt basiseisen aan de arbeidsomstandigheden alsmede aan de milieuaspecten bij de koffieproductie. Op dit moment koopt DE 20'n 15% van haar koffie in op basis van deze code. Ook Max Havelaar/Fair Trade stelt soortgelijke eisen maar legt ook de nadruk op de democratische rechten van de arbeiders en 100% van de ingekochte koffie voldoet aan deze eisen.

Prijs voor de boeren

Een groot verschil van mening bleek in het debat te bestaan over de te betalen prijs aan de koffieboeren. Max Havelaar/Fair Trade betaalt een minimumprijs aan de boeren die ook de sociale en ecologische kosten dekt. Douwe Egberts betaalt de reguliere prijs en is bereid iets

meer te betalen voor koffie die geproduceerd is op basis van de Utz Kapeh gedragscode.

Max Havelaar/Fair Trade kiest duidelijk voor een ontwikkelingsdoelstelling (empowerment van de kleine boeren) terwijl Douwe Egberts de gehele koffieketens langzaam probeert te verduurzamen via de reguliere marktwerking.

Over de markt voor biologische (EKO) koffie zijn beide partijen het eens. Die markt is zeer marginaal en levert daardoor aan het verduurzamen van de koffie-

Kiezen

Het debat heeft duidelijk gemaakt dat het niet eenvoudig is een antwoord te geven op de vraag of nu Max Havelaar/Fair Trade of Douwe Egberts de beste bijdrage levert aan het verduurzamen van de koffieketens. Toch zul je als consument of hogeschool moeten kiezen waar je de koffie inkoop. Ook al stelt de Utz Kapeh gedragscode minder vergaande eisen dan Max Havelaar/Fair Trade doet en voldoet op dit moment slechts 1% van de DE koffie aan deze code toch is het duurzaamheidsrendement dat daarmee wordt bereikt aanzienlijk te noemen. Maar als je in je inkoopbeleid actief duurzaamheidsaspecten wilt betrekken dan kun je bij DE (nog) geen koffie inkopen die voor 100% voldoet aan deze gedragscode en bij Max Havelaar/Fair Trade wel.

Het debat heeft de discussie over duurzaamheid in de bedrijfsvoering van Saxion Hogescholen een aardige impuls

keten nauwelijks een bijdrage. Consumenten blijken nauwelijks bereid te zijn biologische koffie af te nemen (Max Havelaar/Fair Trade verkoopt wel biologische koffie maar het aandeel is zeer beperkt) en boeren blijken niet of slechts met heel veel problemen te kunnen voldoen aan de eisen van het EKO-keurmerk.

Prijs voor de consument

De prijs voor de consument bleek zeker geen belemmering te zijn voor de verkoop en consumptie van meer duurzame koffie. Beide partijen waren het roerend eens dat met name de prijzenoorlog tussen de supermarkten de stimulators voor een meer duurzame koffieproductie frustreert en dat alleen via overleg en onderhandelingen de overproductie van koffie op de wereldmarkt omlaag gebracht zal kunnen worden.

gegeven. Het facilitair bedrijf zal het komende jaar een duurzaamheidsbeleid ontwikkelen en de studenten hebben het onderwerp duurzaamheid in de medezeggenschapsraad van Saxion aan de orde gesteld.

Een publiek debat over duurzaamheid aan de hand van een concreet voorbeeld (zoals koffie) wordt daarom van harte aanbevolen als middel om duurzaamheid op de agenda te krijgen.

Voor meer informatie kunt u contact

opnemen met:

Harrie van Bommel

tel. 0570-403075

e-mail: h.v.b.vanbommel@saxion.nl

Ere-doctoraat van prof.dr. Diana Wall is een mooie opsteker voor het onderwijs en onderzoek op gebied van duurzame ontwikkeling

Op 27 maart jl is het ere-doctoraat aan de Universiteit Utrecht voorgedragen aan prof. dr. Diana Wall. Wall was (van 1993 tot onlangs) directeur van het prestigieuze multidisciplinaire onderzoeksinstituut Natural Resource Ecology Laboratory (NREL) verbonden aan de Colorado State University (CSU), Ft. Collins, Colorado, USA. In dit instituut wordt onderzoek gedaan naar milieuvraagstukken, waaronder de gevolgen van klimaatverandering, duurzaam gebruik

van natuurlijke hulpbronnen in natuurlijke en landbouwsystemen en biologische diversiteit.

Het ere-doctoraat voor Diana Wall past in het beleid van de Universiteit Utrecht inzake milieu en duurzame ontwikkeling. De Universiteit Utrecht biedt bachelor en master-opleidingen aan op dit terrein van, zowel in de natuur-wetenschappelijke als in de sociaal-wetenschappelijke richting, en onlangs werd de master Sustainable Development het predicaat

Prestige Master verleend. Op het terrein van onderzoek werd eind negentiger jaren het interfacultaire onderzoeksinstituut Copernicus opgericht dat het onderzoek op het gebied van Duurzame Ontwikkeling en Innovatie van de Beta-faculteit en de faculteit Geowetenschappen bundelt.

Internationale master duurzame ontwikkeling in industrie

INDUSTRIAL ECOLOGY
Master of Science

TU Delft

Technische Universiteit
Rotterdam

Voor het derde opeenvolgende jaar start in september 2006 de Interuniversitaire master Industrial Ecology. Deze tweejarige masteropleiding biedt studenten een interdisciplinaire verbreding binnen het wetenschapsgebied van Industrial Ecology en geeft de student de mogelijkheid om zich te specialiseren in een onderzoeksproject binnen een van de betrokken wetenschappelijke disciplines.

Bij Industrial Ecology staat de duurzame relatie tussen de industriële maatschappij (technosfeer) en de natuur (biosfeer) centraal. In de natuur zijn processen te

zien waarbij restproducten van het ene proces als input voor een ander proces dienen. Door gericht te kijken naar natuurlijke kringloopprocessen kunnen geïntegreerde en efficiënte industriële processen ontwikkeld worden.

Op wetenschappelijk niveau is kennis nodig van de bestaande en verder te ontwikkelen methodes en theorieën op het gebied van life-cycle analysis, duurzaam ontwerpen en milieumanagement. De master Industrial Ecology wordt verzorgd door drie universiteiten. Een goede samenwerking tussen de Erasmus Univer-

siteit Rotterdam, de Technische Universiteit Delft en de Universiteit Leiden.

Het programma en het internationale karakter – een mix van studenten van over de hele wereld – maken deze master tot een ideale voorbereiding op het toekomstige internationale werkveld als industrieel ecooloog.

Wilt u meer informatie over de opleiding neem dan contact op met Glijsbert Korevaar, coördinator Master Industrial Ecology:
015-2783659 en
industrial.ecology@tnu.tudelft.nl.
Website: www.industrial.ecology.nl

“Who can stay unmoved when he hears the call of a world in distress?”

Met deze woorden opent de website van The Edge, International School for Leadership and Spirituality, opgericht in 2004, is een antwoord op die roep. Maar ook een antwoord op de behoefte aan training van jongeren die op zinvolle manier carrière willen maken. Zij zijn misschien goed opgeleid, of hebben enkele jaren werkervaring, maar ze voelen zich niettemin niet goed toegerust om een wezenlijke bijdrage te leveren aan de noden van de wereld.

The Edge is een opleiding die 10 maanden duurt, waarvan tien weken residentieel, helemaal gericht op de persoonlijke en leiderschapsontwikkeling van haar studenten. Het is een internationale school, in die zin dat studenten en leraren van over de hele wereld deelnemen. Het is ook een 'mystery school', in de

traditie van de oude mysteriescholen, hetgeen inhoudt dat de student een aantal inwijdingen kan ondergaan in esoterische kennis. In zijn didactiek combineert The Edge deze traditie met de modernste methoden van leren.

The Edge is er niet alleen voor jongeren.

Voor iedereen organiseert The Edge de zomerschool. De zomerschool 2006 (juni/juli) bestaat uit een drietal onderdelen, waaronder de conferentie '50 years from now' (18-21 juni). Een baanbrekende gebeurtenis, met als een van de 'key-note speakers' Ron Veronda, een Amerikaan met meer dan dertig jaar ervaring als docent, schoolleider en consulent. Hij heeft een speciale methode ontwikkeld om om te gaan met conflict en geweld in Amerikaanse scholen. Een bijzondere en buitengewoon inspirerende man.

Meer weten? Bezook onze site:
www.theedge.nu (klik onder 'summer school') of neem persoonlijk contact met ons op: telefoon: 020 4283388 (office manager Anne Veldhuizen) of 020 4202265 (Eric van Praag, dean).

PABO-NETWERK VAN START

"Aandacht voor duurzame ontwikkeling behoort tot de pedagogische opdracht van de school", aldus Karel Aardse, CvB-voorzitter van de Marnix Academie en ambassadeur van het PABO-netwerk Duurzame Ontwikkeling. Negen december jongstleden is het PABO-netwerk Duurzame Ontwikkeling met een succesvolle startbijeenkomst gelanceerd. Het netwerk is een gezamenlijk initiatief van Hogeschool Domstad, DHO en Stichting Veldwerk Nederland.

André de Haer - Hogeschool Domstad

Het algemene doel van het netwerk is integratie van het concept duurzame ontwikkeling in het onderwijs van PABO's in Nederland en is uitgewerkt in de volgende subdoelstellingen:

1. Het bieden van een netwerk voor PABO-docenten en -studenten op het gebied van duurzame ontwikkeling.

Deze doelstelling wordt bereikt door middel van de organisatie van een jaarlijkse netwerkbijeenkomst en het ondersteunen van werkgroepen waar verschillende PABO's samenwerken. Er zijn drie werkgroepen. De werkgroep Kwaliteit en Didacticiteit houdt zich bezig met een geza-

menlijk curriculumontwikkeling wat betreft duurzame ontwikkeling en zal input leveren aan een specifiek PABOboek duurzame ontwikkeling. De werkgroep Internationalisering wil een concreet gezamenlijk project i.s.m. DHO ontwikkelen. De werkgroep Techniek en Onderwijs tenslotte gaat op in bestaande initiatieven (Verbreding Techniek Basisonderwijs).

2. Het ontwikkelen van een forum duurzame ontwikkeling voor PABO's

Een van de hoofdpunten van een netwerk op dit terrein is het bieden van adequate informatie aan iedereen die daar behoefte aan heeft, met name gericht op de doelgroepen docenten en bestuurders. De volgende activiteiten zullen hiervoor worden opgezet: het ontwikkelen van een website, een digitale nieuwsbrief en een e-maillijst.

3. Het inventariseren, bundelen en verspreiden van best practices.

De afgelopen jaren zijn er in Nederland door verschillende PABO's en externe partijen projecten uitgevoerd op het gebied van duurzame ontwikkeling in het basisonderwijs en op de PABO. Als eenmalig project en ook als structureel onderdeel van het curriculum van de oplei-

ding. Een overzicht ontbreekt echter, evenals samenwerking en het leren van elkaar. Vaak wordt het wiel toch weer opnieuw uitgevonden. Door een inventarisatie en bundeling van best practices wordt duidelijk welke projecten er al zijn en wie daarvoor verantwoordelijk is.

Verder is er vanwege de afname van contacturen op de PABO behoefte aan kwalitatief hoogwaardige opdrachten waarmee studenten zelfstandig aan de slag kunnen. Op het gebied van duurzame ontwikkeling is hiervoor nog nauwelijks materiaal ontwikkeld. Naast een overzicht van best practices zal in dit project daarom ook een aantal kwalitatief hoogwaardige voorbeeldopdrachten rond duurzame ontwikkeling gemaakt worden voor studenten. Daarnaast wordt onderzocht of er een specifieke PABOuitgave duurzame ontwikkeling kan worden gerealiseerd, aansluitend op het Basisboek Duurzame Ontwikkeling van Niko Roorda.

Meer informatie over het netwerk is verkrijgbaar bij:
André de Haer:
a.dehaer@domstad.nl

Secretaris van het netwerk is Esther van der Meer:
esthervandermeer@dho.nl

PROJECT DUURZAAM BOUWEN IN HET BOUWBEROEPSONDERWIJS VAN START!

In opdracht van het Ministerie van VROM, verzamelt SenterNovem kennis en informatie over duurzame kwaliteit van de gebouwde omgeving, maakt dit toegankelijk en zorgt voor verspreiding onder professionals in de bouw (vanuit een wisselwerking met het onderwijs). Daarnaast voert SenterNovem promotionele activiteiten uit om duurzaamheid van de gebouwde omgeving te stimuleren. Voor het project Duurzaam Bouwen in het bouwberoepsopleiding, is een werkgroep Kennisoverdracht Duurzaam Bouwen ingesteld op 31 januari jl., op initiatief van SenterNovem.

Olivier Bello - DHO

SenterNovem heeft DHO gevraagd de leiding van het project op zich te nemen; DHO levert de voorzitter en secretaris van de werkgroep. SenterNovem heeft in 2005 een veldverkenning in het bouwberoepsopleiding uitgevoerd en hebben er een aantal kennismakingsdagen duurzaam bouwen plaatsgevonden. Hierdoor heeft SenterNovem een aantal geïnteresseerden geïdentificeerd.

Einddoel is om in februari 2007 een netwerkbijeenkomst te organiseren gericht op kennisoverdracht van duurzaam bouwen in het bouwberoepsopleiding. Dit netwerk zal een ontmoetingsplaats worden voor het werkveld, onderwijs en studenten om synergetisch samen te kunnen werken aan duurzame oplossingen voor een duurzame kwaliteit van de gebouwde omgeving. Duurzaam bouwen professionals (werk-

veld), vertegenwoordigers van het onderwijs (docenten van zowel universiteiten als hogescholen) en studenten van alle disciplines die raakvlakken hebben met bouwen (van gebouwniveau tot en met stedenbouw), levenskwaliteit, bouwtechnologie, MVO, architectuur, duurzame energie, etc zijn van harte welkom actief mee te werken aan dit project. Doel voor 2006 is het tot leven brengen van een aantal (pro-) actieve subwerkgroepen binnen de werkgroep Kennisoverdracht Duurzaam Bouwen. Deze subwerkgroepen werken aan zelfgekozen thema's en definiëren de werkwijze. Deze activiteiten moeten uitmonden in een levende werkgroep waar de leden actief op zoek zijn naar geïntegreerde oplossingen voor een duurzame gebouwde omgeving en samenwerken aan de uitwisseling/verspreiden/vergroten van de kennis en praktijkervaring.

Projectleider vanuit DHO:
Betty de Keizer:
bettydekeizer@dho.nl
020-525 4237

Projectleider vanuit SenterNovem:
Judith Zwennis:
j-zwennis@senter-novem.nl
030-234 7944

Secretaris van het netwerk:
Olivier Bello
olivierbello@dho.nl
020-525 4264

www.dubo-centrum.nl is de duurzame bouwen site van SenterNovem: (o.a. ingang dubo voor onderwijs)
Activiteiten van de werkgroep Kennisoverdracht Duurzaam Bouwen zijn te volgen via www.dho.nl

Kosteloze kennismaking duurzaam bouwen voor docenten/studenten

Om duurzaam bouwen een (goede) plek te kunnen geven in het bouw beroepsopleiding hebben we de volgende 3-stapsstrategie bedacht:

1. kennismakingsdag duurzaam bouwen voor docenten en/of studenten bestaande uit een lezing, workshop en

- excursie naar een voorbeeldproject
2. verdieping duurzaam bouwen onderwerp bestaande uit een lezing/workshop en/of excursie, net wat de wens is
3. projectgroep bestaande uit een trekker van een schoolinstelling en 1 of 2 andere docenten om naar aanleiding van de verdiepingsslag en het proces in de instelling acties te ondernemen, i.s.m. SenterNovem, om het duurzaam bouwen te verankeren in hun lessen

In 2005 hebben er 4 kennismakingsdagen duurzaam bouwen plaatsgevonden (3 MBO en 1 HBO). Dit wordt als de basis gezien voor de komende verankering (stap 3). Op het moment dat een instelling over gaat tot stap 2 dan komt hier automatisch stap 3 bij. Alle stappen zijn

gratis, maar we moeten er wel allebei (instelling en SenterNovem) iets mee bereiken. Dit betekent dat we de instelling verder ondersteunen en dat de trekker vanuit de instelling hiervoor actie moet ondernemen.

Naar aanleiding van de behoeftepeiling tijdens de eerste kennismakingsdagen worden de volgende verdiepingmodules alvast opgesteld: • duurzaamheid in planproces, • energie, • water, • domotica, • praktijkvoorbeeld.

Meer informatie over de onderwijsactiviteiten van SenterNovem kunt u vinden op de site van SenterNovem: www.dubo-centrum.nl en vervolgens de ingang 'dubo voor onderwijs'.

ROOS WEMMENHOVE VANUIT MOZAMBIQUE

Het universiteitsgebouw.

Roos Wemmenhove werkt sinds begin 2005 als junior expert via ICCO aan de Katholieke Universiteit Mozambique in Nampula, waar zij de implementatie van probleem-gestuurd onderwijs ondersteunt. Hiervoor werkte zij ruim 4 jaar voor DHO.

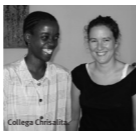
COLUMN

Vergaderruimte met in de hoek de werkplek van Roos.

Leslokaal computergebruik.

Collega Chrisalita

Universiteitsbibliotheek.

Collegezaal.

Kantine.

KansRijk, het evenement voor duurzaamheid en innovatie

KansRijk richt zich op alle partijen die aan de slag willen met duurzaamheid en innovatie, of al actief zijn en meer willen weten. Het evenement biedt volop informatie en inspiratie voor bijvoorbeeld het bedrijfsleven, overheden, kennisinstellingen en intermediairs. Waarom óók voor het onderwijs interessant? In tegenstelling tot vorig jaar is er dit jaar op de beursvloer een speciaal lerenvillijn ingericht. De insteek is om het onderwijs hier (fysiek) in contact te brengen met het bedrijfsleven met de leus: leren voor de toekomst - en leven lang leren. U komt hier op een 'schoolse' manier in contact met diverse projecten die gaan over leren voor de toekomst en een leven lang leren. Het gaat hier aan de ene kant om de onderwijsinstelling, docent, student en werknemer en aan de

KansRijk:

Het evenement voor duurzaamheid en innovatie
NRC Nieuwsgebe 26 april 2006

andere kant om het bedrijf en de werkgever. Met gerichte vragen wordt u door het leslokaal van het lerenvillijn begeleid. U leert hoe en waarom er kennis wordt uitgewisseld en hoe u het onderwijs of de organisatie klaar kan maken voor de toekomst. U zult tegenkomen:

Onderwijs & Arbeidsmarkt

Stimuleren van innovaties in het onderwijs, aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt verbeteren, opleiden in de school stimuleren, ondernemerschap in het onderwijs brengen, maatschappelijke stages bevorderen, leren en werken voor werkenden en werkzoekenden stimuleren, enz.

WijDe Wereldmarkt

Op woensdag 19 april zijn studenten van Maastricht tot Groningen en van Delft tot Enschede weer welkom om zich te komen informeren over duurzame stages, afstudeeronderzoeken, vrijwilligersvacatures, uitwisselingen en vakanties. Buitenlandse stages en projecten nemen een belangrijke plaats in op de markt. De markt is bedoeld voor iedere

HBO of WO student die op zoek is naar een interessante én ecologisch, economische en sociaal verantwoorde manier om zich te ontspannen en/of in te spannen. De markt is open van 11 uur tot 16 uur.

Kijk op www.1hump.nl voor meer informatie

Ooit gehoord van een faculteit der Medemenselijkheid?

De Faculteit der Medemenselijkheid, Persoonlijke Groei & Duurzame Ontwikkeling van de Radboud Universiteit Nijmegen, ook wel de 'Negende Faculteit' genoemd, heeft als doel duurzame ontwikkeling op een nieuwe, inspirerende manier onder de aandacht te brengen binnen en buiten de universiteit. Ze is gevestigd in een opblaasbare en verplaatsbare igloo die dan weer hier, dan weer daar opduikt op de campus. De fa-

culteit tracht mensen meer in contact te brengen met zichzelf, elkaar en met de buitenwereld: duurzaamheid en duurzaam gedrag beginnen bij interesse in de medemens. De faculteit brengt kunstenaars, wetenschappers en studenten bij elkaar om samen medemenselijkheid, persoonlijke groei en duurzame ontwikkeling te verkennen en te verbeelden. Kunstprojecten in dit verband zijn onder meer 'Operatie Beeldenstorm' en 'Natuurverschuivingen' geweest. De 'Negende Faculteit' was één van de genomineerden voor 'het ei van columbus' prijzen voor innovatie en duurzame ontwikkeling.

Leren voor duurzame ontwikkeling
Netwerken PO, VO, MBO en HBO/WO, de duurzame talentenscan en leertheater en leerkringen.

Meer info op:

www.sentemovem.nl/kansrijk

AGENDA

12 april 2006

Lancering en introductiebijeenkomst 'Basisboek Duurzame Ontwikkeling'
Meer info: www.dho.nl

19 april 2006

WijDe Wereldmarkt
Informatiemarkt over duurzame stages, afstudeeronderzoeken, vrijwilligersvacatures, uitwisselingen en vakanties.
Zie pagina 12.

20 april 2006

Duurzaamheidsdag KHLeuven
op 20 april 2006
Zie pagina 5.

26 april 2006

Kansrijk 2006: Het evenement voor duurzaamheid en innovatie
Zie pagina 12 of
www.sentemovem.nl/kansrijk

23 mei 2006

Symposium Duurzame Technologie
Technische Hogeschool Rijswijk
Zie pagina 4.

28 juni 2006

Kenniscreatie en -circulatie: een zoektocht naar visie en voorbeelden
Vrije Universiteit
Zie pagina 2.

